

GÖRÖG A GÖRÖG VÁLSÁG¹

Artner Annamária

Görögország az eurózóna legsúlyosabb válságban lévő országa, szinte minden lényeges gazdasági mutatója a legrosszabb a 17 ország közül. (1. táblázat). A válság kirobbanása óta a GDP volumene az Eurostat szerint 17,4 százalékkal esett vissza, és 2013-ban már stagnálás várható (1. ábra).

I. táblázat
A görög gazdaság főbb adatai 2007–2013

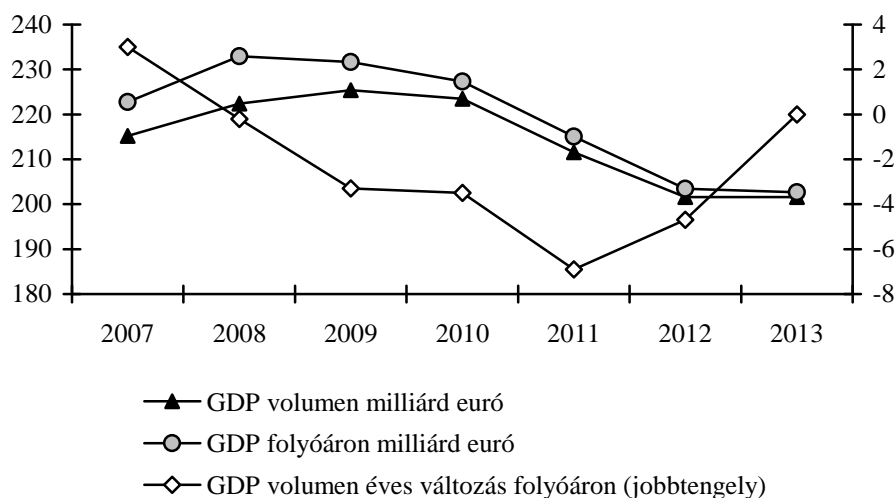
	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ^a	2013 ^b
Költségvetési egyenleg/GDP %	-6,5	-9,8	-15,6	-10,3	-9,1	-6,7	-4,6
Bruttó államadósság/GDP %	107,4	113	129,4	145	165,3	163,2	167,3
Költségvetési egyenleg milliárd euró	-14,5	-22,9	-36,1	-23,5	-19,6
Bruttó államadósság milliárd euró	239,3	263,3	299,7	329,5	355,6
Beruházás éves változás %	10,1	-8,0	-26,6	-13,3	-14,4	-4,5	5,0
Állótolke-beruházás éves változás %	5,4	-6,7	-15,2	-15,0	-20,7	-6,6	6,7
GDP volumen milliárd euró	215,2	222,4	225,4	223,5	211,6	201,6	201,6
GDP volumen éves változás folyóáron	3,0	-0,2	-3,3	-3,5	-6,9	-4,7	-3,8
Reál ULC index 2005=100	95,5	97,6	101,8	98,4	93,9	87,0	86,0
Reál ULC éves változás %	0,0	2,2	4,3	-3,4	-4,5	-7,4	-1,1
Munkanélküliségi ráta %	8,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,4 ^c	..
25 évnél fiatalabbak munkanélküliségi rátája %	22,9	22,1	25,8	32,9	44,4	55,4 ^c	..

^a becslés, ^b előrejelzés, ^c 2012. június

Forrás: Eurostat Statistics Online.

¹ Kézirat lezárva: 2012. október 10. A tanulmány a 104210K jelű OTKA-projekt keretében folyó kutatás alapján készült.

1. ábra
A görög GDP változása, 2007–2013
(Mrd. euró és százalék)

Forrás: Eurostat Statistics Online.

E sorok írásakor azonban már látszik, hogy a 2012-es visszaesés valószínűleg még az előrejelzésnél is nagyobb lesz, és 2013-ban is folytatódik, a kumulált GDP-csökkenés tehát elérheti a 25 százalékot. 2013-ra egyre romló, októberben már 3,8 százalékos csökkenéssel számoló prognózisok is napvilágot láttak.² A növekedés 2014 előtt a legjobb esetben sem indul meg.

1) A görög válság a statisztika tükrében

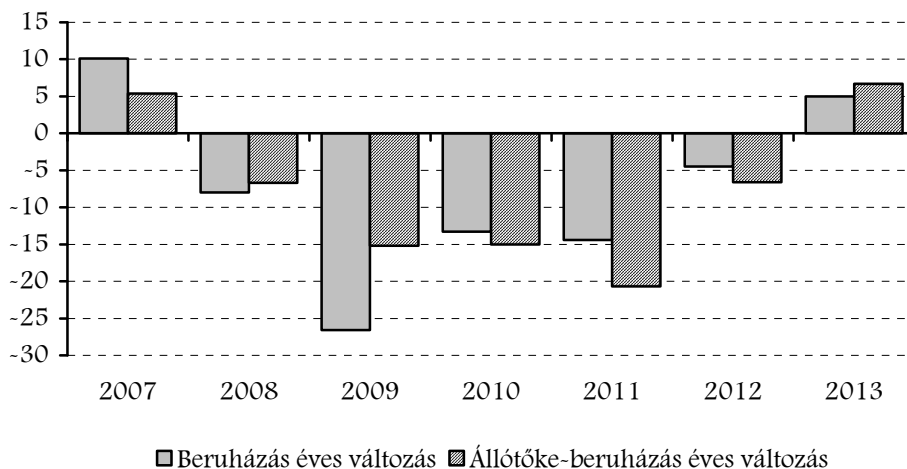
A visszaesésben egyértelműen a belföldi fogyasztás drasztikus (2007 és 2012 között 17,3 százalékos) visszaesése játszotta a fő szerepet, ezen belül pedig mindinkább az évről-évre gyorsuló ütemben csökkenő lakossági fogyasztás. Ez együtt járt az import visszaesésével és az export növekedésével, ami kedvez a folyó fizetési mérlegnek, azonban még inkább visszafogja a beruházásokat.

A beruházások 2007 és 2011 között éves szinten mintegy 25 milliárd euróval, a GDP 25,9 százalékáról 14,9 százalékára estek vissza, és még ha – mint az EU várja – nőnének is 2013-ban, komolyabb fellendülésük a közeljövőben sem várható (2. ábra). Bár 2012 nyarán az ipari termelés a

² Reuters (2012c); Bouras (2012).

lábadozás jeleit mutatta, ez kizárólag a bányászatnak és az energetikának volt köszönhető. A fogyasztási és beruházási cikkek, a félkész termékek gyártása tovább csökkent. Az ipari termelés 2012 júniusában a 2005-ös szint 80 százalékán állt, de a beruházási és fogyasztási cikkek gyártása még a felét sem tette ki a 7 évvel azelőttinek. A kiskereskedelmi forgalom volumene évek óta csökken, 2012 első negyedévének végén a 2005-ös szint 70 százalékát sem érte el.³

2. ábra
A beruházások alakulása Görögországban, 2007–2013
(százalék)

Forrás: Eurostat Statistics Online.

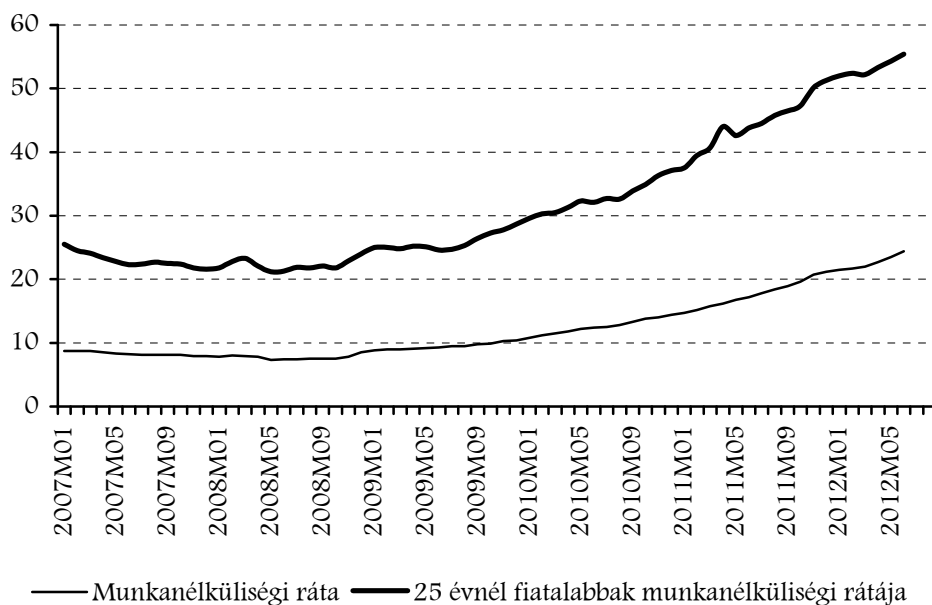
A munkanélküliség a válság alatt megháromszorozódott, 2012 júniusában 1,22 millió főt (24,4%) tett ki. A fiatalok helyzete még aggasztóbb, munkanélküliségi rátájuk 55,4 százalék volt (3. ábra). Ez még messze nem a végső pont. Ha a válság „kezelése” továbbra is az eddigi irányba halad, a munkanélküliség növekedni fog. Az USA-ban az eddig regisztrált legmagasabb munkanélküliségi ráta 23,6 százalék volt 1932-ben, és a görög arány már e felett van.

A munkanélküli ellátás ugyan 12 hónapra jár, utána azonban nincs semmiféle támogatás. Ezért a görög szakszervezeti szövetségek „társadalmi robbanás”-ra figyelmeztetnek.⁴

³ HSA (2012).

⁴ Spiegel (2012).

3. ábra
A görög munkanélküliségi ráta havi alakulása 2007.január –2012. július
(százalék)

Forrás: Eurostat Statistics Online.

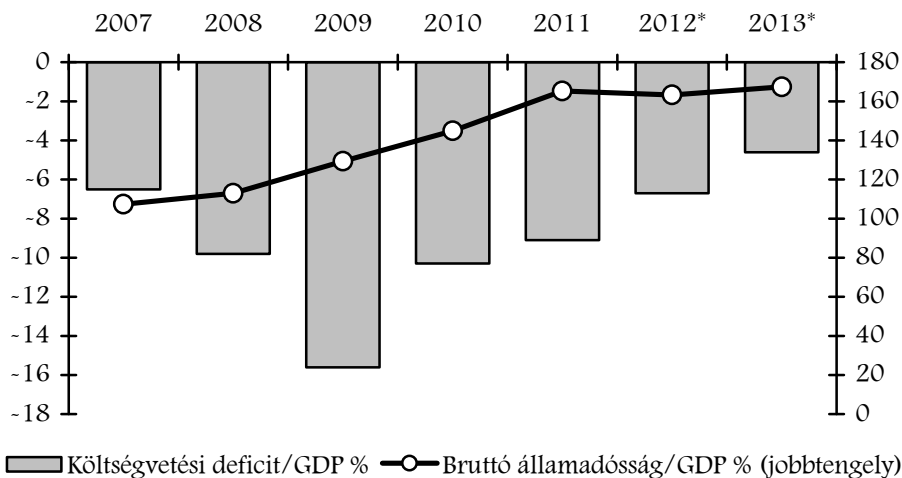
A drasztikus kiadáscsökkentő lépéseknek köszönhetően a költségvetés hiánya 2009 utolsó negyedéve óta javulást mutat (4. ábra). Az elsődleges, tehát az adósságkamatok fizetése előtti egyenleg 2012 első negyedévében már csak 1,1 milliárd eurós hiánnyal zárt, de a tervekkel, illetve reményekkel ellentétben 2012 egészében még nem kerül a pozitív tartományba, a hiány várhatóan a GDP 1,4 százalékával ér majd fel.⁵ Az adósság/GDP ráta tetőzését a növekedés beindulásával egyidejűleg várják az elemzők, de az előrejelzéseket még inkább befolyásolhatja a mentőcsomaghoz pénzt biztosítók vágya, hogy az előírt megtakarítások és reformok meghozzák a várt eredményt. A növekedés beindulásának feltételei ugyanis vita tárgyát képezik, és a belföldi kereslet visszafogásának vitathatatlanul kontraproduktív jellege méltán kérdőjelezi meg az optimista jóslatokat.

A külső egyensúly már rögtön az euróövezethez való csatlakozás után jelentősen romlott, s a folyamat 2005 után felgyorsult (5. ábra). A fizetési mérleg hiányának növekedése nagyrészt a jövedelemmérleg (bérek, beruházási jövedelmek egyenlege) 2000 után gyorsan emelkedő passzívumának köszönhető. 2000 elejétől 2012 közepéig 115,7 milliárd euró hagyta el az országot, amit csak 42,3 milliárd euró beáramlás ellentételezett. A legnagyobb tételt a portfólió és egyéb beruházási jövedelmek kiáramlása

⁵ HSA (2012); *The Washington Post* (2012).

adta, ezek nettó összértéke a tárgyalt időszakban megközelítette a 73 milliárd eurót. A jövedelemkivonás 2008-ban érte el csúcspontját, utána csökkenni kezdett, de még így is jelentős maradt. A 2008 és 2012 közepe között eltelt négy és fél évben 26,5 milliárd euróval több beruházási jövedelem hagyta el a Görögországot, mint amennyi oda beérkezett.⁶

4. ábra
A görög költségvetési deficit és adósságráta alakulása, 2007–2013
(százalék)

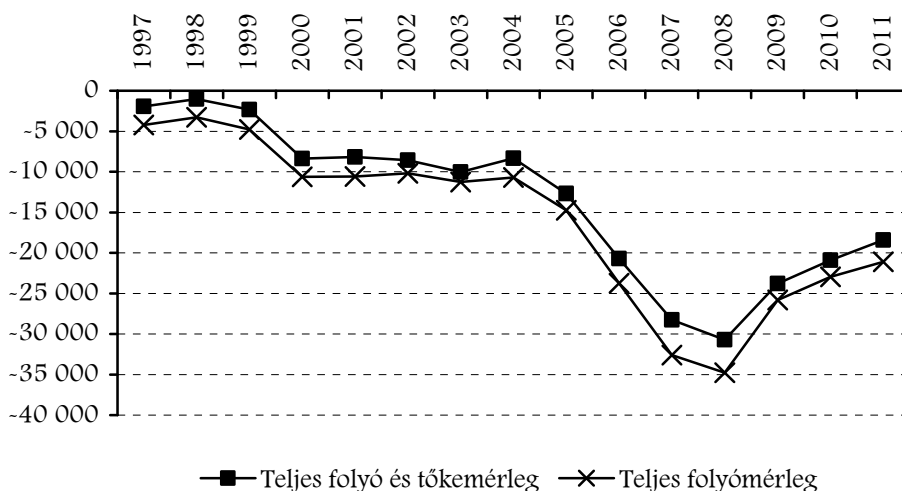
Forrás: Eurostat Statistics Online.

A folyó fizetési mérleg 2008 óta javul, azonban még mindig sokkal rosszabb, mint 2005-ig volt (5. ábra). A kedvező változás a jövedelem-mérleg hiányának csökkenése mellett elsősorban az egyébként szintén deficités árumérleg javulásából (az import csökken, az export kis mértékben nő), és a szolgáltatásmérleg többletének növekedéséből adódik. Az EU-ból érkező áruimport jobban csökkent, mint a harmadik országokból, az EU-ba irányuló export viszont kevésbé nőtt, mint a harmadik országokba. Az IMF szerint a kereskedelmi mérleg már 2015 után többletet fog mutatni, így a folyó fizetési mérleg 2015-ig „fenntartható deficitre” javul, és 2019-re pozitív lesz.⁷

⁶ Bank of Greece Statistics Online.

⁷ IMF (2012a): p. 18. és 73.

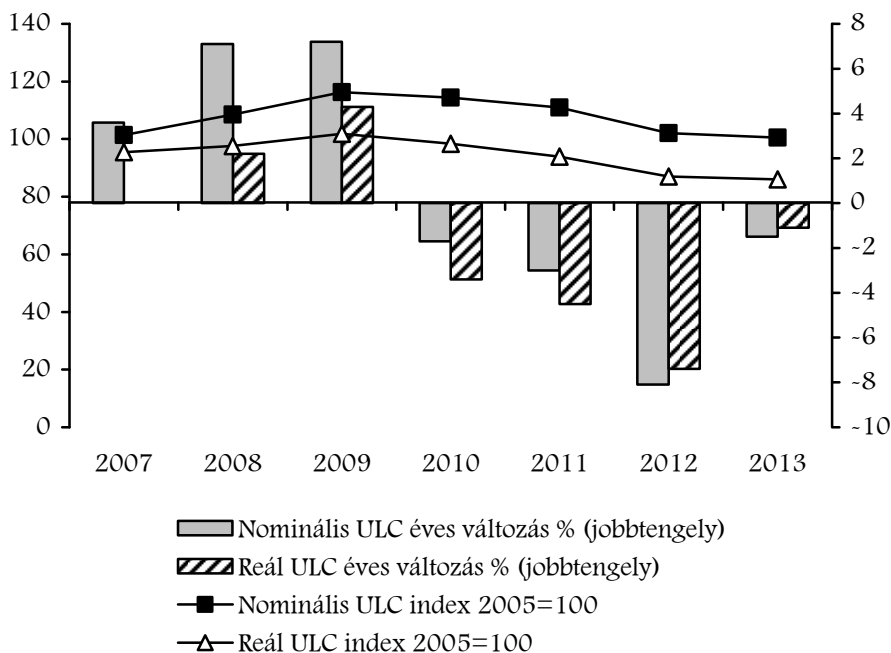
5. ábra
A görög fizetési mérleg alakulása, 1997–2011
(millió euró)

Forrás: Eurostat Statistics Online.

A kereskedelem terén tehát Görögország egyre inkább kifordul az EU-ból, ami az euró utóbbi időben történt gyengülésével magyarázható. Mivel meghatározó kereskedelmi partnerei az eurózóna tagjai, az euró leértékelődése javítja a versenyképességét más valutájú országokkal szemben, de nincs hatással az euró-partnerekkel szembeni versenyképességre. Ez utóbbi viszonylatban az egységnyi munkaerőköltség (ULC) számít, ami – ismét csak a megszorításoknak köszönhetően – az elmúlt években az eurózónához képest is radikálisan csökkent (*6. ábra*), bár nem tudta megszüntetni az euró felülértékeltetését Görögország számára. Az euró értékében ugyanis meghatározó az övezet erős gazdaságainak (mindenekelőtt a németnek) a versenyképessége, amitől Görögorszáé még mindig – és még nagyon hosszú évekig – elmarad.

6. ábra
Az egységnyi munkaerőköltség (ULC) változása Görögországban, 2007–2013
(százalék)

Forrás: Eurostat Statistics Online.

2) Válságkezelés

2.1. A mentőcsomagok és azok ára

A nyílt államcsőd elkerülésére Görögország két mentőcsomagban, összesen 238 milliárd eurót kapott az eurózónától, az EU-tól és az IMF-től, amiből 2012 májusáig 147,5 milliárd eurót fizettek ki számára.⁸ Ennek közel egyharmada a második mentőcsomagnál alkalmazott adósságcsere, valamint a görög bankok feltőkésítését finanszírozta.⁹ A következő 31,5

⁸ COM (2012): p. 3.

⁹ A magánszféra bevonását jelentő átstrukturálásban (PSI), ami kb. 107 milliárd euró magánadósság leírását tette lehetővé, a magánhitelezők a görög államkötvényeket diszkont áron az Európai Pénzügyi Stabilitási Eszköz (EFSF) által garantált kötvényekre, valamint 15 százaléknyi készpénzre válthatták be. A görög bankok kb. 25 milliárd eurót kaptak. Bővebben: Artner (2012).

milliárd eurós részlet, az időközbeni kormányváltás, többszöri választások és késlekedő reformok miatt azóta várat magára. A döntés az eurócsoportban legkorábban október 18-án, az EU-csúcsot követően születhet meg és november elején kerülhet kiutalásra.¹⁰

A külső segítségért cserébe a kormánynak olyan megszorító politikát kellett felvállalnia, amely a lakosság életszínvonala szempontjából felér egy államcsőddel: 2012 és 2015 között 30,9 milliárd, 2016-ban pedig további 11,9 milliárd eurónyi költségvetési kiigazítást kell végrehajtani, ami összesen a GDP 20 százalékával (évi átlagban körülbelül öt százalékkal) egyenlő.¹¹ E politikától azt várják, hogy az államadósság rátája 2020-ig a GDP 116,5 százalékra csökken, a költségvetési bevételek pedig addigra meghaladják a kiadásokat.

Am, egyfelől, a megszorításokat olyan súlyos gazdasági-társadalmi helyzetben kell foganatosítani, amely önmagában is nagyon megterheli a büdztét a szociális kiadásokon keresztül. 2010 és 2011 között például a társadalombiztosítási kifizetések 746 millió euróval nőttek, aminek közel 35 százaléka a munkanélküli segélyre ment.¹² Másfelől a csomagban liberalizáció, privatizáció is szerepel, ami a görög állam további gyengítését jelenti. Sőt, figyelembe véve a hitelezők által gyakorolt „felügyeletet”, mára lényegében az állami szuverenitás megszűntéről beszélhetünk. A megkövetelt gazdaságpolitika, amelyet a politikai elit jobb- és baloldala egyaránt kiszolgál, szembe megy minden közgazdasági és politikai racionalitással, hiszen a keresletcsökkenés lefelé húzó spirálját immár mindenki elismeri (a belföldi kereslet 2007 és 2011 között 17,3 százalékkal csökkent), és a görög társadalmi feszültségek lehetséges kimenetelét sem nehéz látni.

E nehézségek miatt a megszorítások nem haladnak az előírtak szerint, a hitelezők mégsem tángítanak, a mentőcsomag újabb részletének kiutalása késik. Mindez azzal jár, hogy az ország felett állandóan az államcsőd Damoklesz-kardja lebeg.

2.2. Strukturális reformok

A görög kormány 2012 elejéig, csak a legfontosabbak felsorolva, a következő lépéseket foganatosította:¹³

¹⁰ Smith (2012). A döntés a kézirat lezárása után, november végéig sem született meg.

¹¹ IMF (2012a): p. 75.

¹² HRMF (2012): p. 5.

¹³ Ld. részletesebben MoF (2011); IMF (2012a); HRMF (2012).

- * 2009-ről 2010-re a primer (adósságszolgálat nélkül számított) kormányzati kiadásokat a GDP 47,6 százalékaról 44 százalékára csökkentették, a bevételek 37,3 százalékról 39,1 százalékra nőttek. Mindez a GDP 4,5 százalékos csökkenése mellett.¹⁴
- * A társadalombiztosítási kiadásokat (nyugdíj, egészségügyi és gyógyszer-támogatások) 2011 közepéig 9,6 százalékkal csökkentették, az egészségügyi kiadások 2010 és 2011 első negyedéve között 30 százalékkal estek vissza. Annak ellenére, hogy növekedett a páciensek száma, kórházakat vontak össze.
- * Az önkormányzatok számát 1 034-ről 325-re redukálták, a helyileg választható képviselők számát megfelezték, a kormányzás fő adminisztratív egységeinek, a prefektúráknak a számát 53-ról 17-re olvasztották, 1 976 iskolát zártak be, 2 000 tanárt bocsátottak el.
- * 2012 elejéig az állami bürokráciában alkalmazottak bérét nominálisan 35 százalékkal csökkentették.¹⁵ 2015-ig összesen 150 ezerrel kell csökkenteni a közszféra alkalmazottainak számát. 2012 tavaszáig 62 ezres csökkentést értek el, de az időarányos részhez még körülbelül 25 ezer fő hiányzik. 2012-ben további 15 ezer főtől kell megválni, de 2012 augusztusáig csak 6 500 főre került sor, főként nyugdíjazás formájában.¹⁶ 2012-ben tehát körülbelül 34 ezer embert kell utcára (pontosabban előbb csökkentett béren „tartalékállományba”, majd utána utcára) tenni. Az állami vállalatok alkalmazottainak száma 18 százalékkal csökkent, és teljes bérköltségük 29 százalékkal mérséklődött.
- * Csökkentették a végkielégítések összegét.
- * Az állami nyugdíjakat átlagosan 15,7 százalékkal vágják vissza. Egyesítették a nyugdíjrendszert a jelenlegi és a jövőbeli foglalkoztatottakra nézve, a nyugdíjkorhatárt a várható élettartamhoz kötötték, és ennek megfelelően 65 évre emelték (de már felmerült ennek meghosszabbítása is), a teljes ellátáshoz szükséges szolgálati évek számát 40 évre növelték, és az egész életpályán keresztül való hozzájáruláshoz kötötték, a rokantsági nyugdíj feltételeit szigorították.
- * A fiatalok számára az első munkába állásra vonatkozóan a minimálbérnél alacsonyabb béreket állapítottak meg, felfüggesztettek minden automatikus (például a korral járó) béremelést.
- * A túlóradíjakat 20 százalékkal csökkentették, a próbaidőt 12 hónapra emelték.

¹⁴ HSA (2011).

¹⁵ A LARCO nevű nikkelgyártó állami cég vezetőjét azért bocsátották el 2012 augusztusában, mert nem volt hajlandó végrehajtani a bércsökkentést. Reuters (2012b).

¹⁶ Dabilis (2012); Capital.gr (2012).

- * Részmunkaidős, fix határidős, munkaerő-kölcsönzős foglalkoztatási formákat vezettek be, illetve egyszerűsítették azokat, a munkanélküliségi ellátás feltételeit szigorították, a cégek a szektorális kollektív szerződések alól felmentési lehetőséget kaptak, megkönnyítették a csoportos elbocsátást (emelték a „csoportos”-nak számító létszámot).
- * 12 ezer euró éves jövedelem felett progresszív, 1-5 százalékos szolidaritási adót vezettek be, így a legmagasabb személyi jövedelemadó-ráta a korábbi 40 százalékról 45 százalékra változott. A profitábilis cégekre speciális, 4-10 százalékos adót vetettek ki.¹⁷
- * A jövedéki adót (benzin, alkohol, cigaretta) 33 százalékkal növelték.
- * 2010 eleje óta a hozzáadottérték-adót (áfa) több lépcsőben és minden kategóriában, átlagosan 20 százalékkal emelték. Megjegyezzük, hogy az adóelkerülés miatti bevételkiesés kompenzálására már hosszú évek óta rendszeresen emelkedett az áfa,¹⁸ bár az adóelkerülés problémáját ez csak másik síkra terelte.¹⁹ 2011-re még a korábbiaknál is bonyolultabb áfarendszer adódott, az áfa mértéke termékkategóriánként, régióként, sőt – ellentmondva az Unió diszkriminációt tiltó elveinek – vevőnként is változik. Például a szállásért alacsonyabb áfát fizet a külföldi (illetve külföldi cégen keresztül vásároló) vendég, mint a belföldi. Az áfa alapértéke 21 százalékról 23 százalékra nőtt, 10 helyett 13 százalékos rátával adóznak például az élelmiszerek, a gyógyászati termékek, a turizmus. Néhány termékcsoportra (például könyv, újság) 5 helyett 6,5 százalék az áfa. Egyes szigeteken mindezek a ráták 30 százalékkal kisebbek. Az áfa mértéke tehát az országban 4,5 és 23 százalék között változik, de például az oktatás, a jogi és orvosi szolgáltatások áfamentesek.²⁰
- * Az elsősorban a bérből, fizetésből, segélyből élő lakosságra nehezedő áfa állandó emeléséhez a profit adóterheinek csökkentése járul. 2005-ben a vállalati nyereségadó még 32 százalék volt, ami 2007-ig fokozatosan 25 százalékra csökkent. A válság kirobbanása után a csökkentés folytatódott, és 2012-ben a társasági adó már csak 20 százalék. A beruházások

¹⁷ BBC (2011).

¹⁸ Az áfa 2004-ben például kategóriánként még csak 4 és 18 százalék között változott. WorldWide-Tax.com. http://www.worldwide-tax.com/greece/gre_econonews.asp

¹⁹ Az áfa, mint minden adó, az adóelkerülés terepe, s emelése, mint minden adóé, egyben növeli az adócsalás mértékét is. Az adócsalás mértéke azonban sokkal inkább változik országonként, mint adónemenként (ahol általában kisebb az adócsalás, ott minden adónemben kisebb.) Görögországban az adóelkerülés az átlagosnál kiterjedtebb, az áfa esetében a 90-es évek közepén a spanyol, portugál, olasz és belga értékekhez állt közel (Keen–Smith (2007): p. 19.), 2009-ben pedig a be nem fizetett adók a becslések szerint akár a költségvetési deficit 31 százalékát is elérhették. Artavanis *et al.* (2012): p. 4.

²⁰ TaxExperts. Greek Tax Guide.

http://www.taxexperts.eu/en/GUIDE/TaxExperts_Guide.

ösztönzése végett ugyanakkor az osztalékokat 2011-ben 21, 2012-től pedig 25 százalékkal adóztatják meg.²¹

A 2012 februárjában hozott újabb munkaerő-piaci lépések az egységnyi munkaerőköltség további csökkentését szolgálják:

- * a 2012. januári szinthez képest márciustól a minimálbért további 22 százalékkal csökkentették (586 euróra),²² a fiatalok minimálbérét ezen felül további tíz százalékponttal (tehát összesen 32 százalékkal).
- * 100 euróval, havi 359 euróra csökkentették a munkanélküliségi segélyt.
- * A befagyasztották a béremeléseket, amíg a munkanélküliség tíz százalék alá nem esik.
- * A kollektív szerződések hosszát és hatókörét korlátozták.
- * Csökkentették a nem bérjellegű munkaerőköltségeket (például a munkaadók által fizetendő társadalombiztosítási hozzájárulást öt százalékponttal).
- * A privatizált állami vállalatokra vonatkozóan a közszférára jellemző munkavállalói privilégiumok megszüntetését lehetővé tévő jogszabálymódosítást hoztak.

Mindezeket túl elindították az adóelkerülés elleni, a statisztikai számbavétel javítását és a költségvetési fegyelem erősítését (kötelező plafon a minisztériumi költségvetésekre, monitoring stb.) szolgáló lépéseket. A gazdaságélénkítő intézkedések a kisvállalkozások indításának adminisztratív könnyítésében és a jelentős liberalizációs, deregulációs lépésekben öltöttek testet (például 150 szakma területén a vállalkozási szabadság növelése).

Csakhogy mindez még messze nem elég. További 13,5 milliárd eurónyi kiigazításra van szükség 2013–14-ben, amelyből 3 milliárd euró adóemelésből, 6,7 milliárd nyugdíj- és bércsökkentésből, a többi az egészségügyi, az oktatási és a hadikiadások megnyirbálásából adódik. 2013-ra 7,8 milliárd euró jutna, amin belül 3,8 milliárd a nyugdíj- és 1,1 milliárd a bércsökkentés. A még szükséges kiigazítások mikéntjére vonatkozó terv még alakulóban van. A jelenlegi (2012. október eleji) állás szerint például 1 milliárd euróval kurtítják meg a honvédelmi kiadásokat; 5-6 százalékkal csökkentik nyugdíjukat (a 700 euró feletti nyugdíjukat kevésbé, az 1 400 euró felettieket jobban, és 2 500 eurós nyugdíjplafont vezetnek be);²³ a nyugdíjkorhatár 65-ről 67 évre emelnék, és a korábban elhatározott

²¹ KPMG.com <http://www.kpmg.com/global/en/whatwedo/tax/tax-tools-and-resources/pages/corporate-tax-rates-table.aspx> .

²² Mivel Görögországban 14 havi bért fizetnek, ez havi 684 eurónak felel meg, nettó értéken havi 570 euró.

²³ Ez keveset hoz a konyhára, mert magas nyugdíja csak keveseknek van. A görög nyugdíjak túlnyomó többsége nem több havi 700 eurónál.
http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_wsite1_1_06/08/2012_455625

nyugdíjkorhatár-emelést (65 év) nem fokozatosan, hanem már 2013-tól foganatosítják;²⁴ csökkentenék az állami alkalmazottaknak járó kéthavi bónuszt, és ismét terítéken van a közalkalmazottak elbocsátása.

A költségvetésről a parlament hagyományosan decemberben dönt. Miközben a segélycsomag következő 31,5 milliárd eurós részlete a vállalatok teljesítésétől függ, a tömegek máris tiltakoznak, a kormány pedig a trojkánál az intézkedések időbeli széthúzását szeretné (pontosabban szeretne volna) elérni.²⁵

A piaci erők mindenhatóságába vetett hit természetes elemeként a „válságkezelés” elengedhetetlen része a privatizáció. Cél 50 milliárd euró állami vagyon értékesítése, amiből 2012 márciusáig mindössze 1,8 milliárd euró valósult meg. 2012 második negyedében többek között 34 regionális reptér, (beleértve a Thesszaloniki Nemzetközi Repülőteret), 12 kikötő (beleértve Pireusz és Thesszaloniki kikötőit), az athéni és thesszaloniki vízszolgáltató privatizációja indul meg. A bankok feltőkésítése után eladják az Agrár Bank és a Postabank állami részvényeit, és 70 ezer darab különböző nagyságú telek is kalapács alá kerül.

Az állami vállalatok vagy nagyon eladósodottak, vagy ha nyereségesek, tőzsdei áruk rendkívül alacsony. A túl olcsón kínált részvények pedig – akár a tőzsdén, akár privatizációs ügynökség által – mindig gyanúra adnak okot. Ráadásul ezeknél a vállalatoknál erős szakszervezetek működnek, amelyek a munkavállalók érdekérvényesítéséhez minden rendelkezésükre álló eszközt felhasználnak. A vásárlók érdeklődése mindezért nemhogy csekély, de mint a privatizációs ügynökség 2012 júliusában lemondott elnöke, Kosztasz Mitropulosz fogalmazott „*jelenleg nincs piac. Ez nem az ár kérdése*”.²⁶ A privatizáció mindezen túl is rendkívül kényes társadalmi kérdés: az emberek nem látják szívesen az alapinfrastruktúra (például áramszolgáltatás) magánkézbe adását, illetve annak árnövelő és munkahely-csökkentő hatását. E nehézségek miatt szeretett volna az új Szamarasz-kormány két év haladékot kérni a trojkától a beígért stabilizációs menü teljesítéséhez.

Amíg a trojka²⁷ el nem fogadja a görög terveket, és meg nem győződik a kormány elkötelezettségéről annak végrehajtása iránt, nem érkezik pénz. Az államkincstár lényegében üres, a hiányt havi átlag 3-4 (sőt augusztusban már 6) milliárd euró 3-6 havi lejáratú kötvénykibocsátással

²⁴ EurActiv (2012) és ANSamed (2012).

²⁵ The Washington Post (2012) és Bouras (2012). Angela Merkel október 9-i görögországi látogatása után úgy tűnik, a kiigazítási program elnyújtásának ötlete lekerült a görög kormány napirendjéről.

²⁶ Birnbaum (2012).

²⁷ Az IMF, az Európai Bizottság és az Európai Központi Bank.

finanszírozza a kormány.²⁸ E nélkül az állam ismét fizetéképtelenné válik (vagy a lejárt kötvényeket, vagy a közalkalmazottakat nem tudja kifizetni). A helyzet a kormányt erősen megosztja. Szakadásra e sorok írásáig még nem került sor, de a két kisebb koalíciós párt (a Paszok és a Demokratikus Baloldal) igen nehezen egyezett bele a további megszorításokba.

3) Kilátások

A trojka jelentésére, amely alapján eldől, hogy Görögország megkapja-e a soros mentőcsomag-részletet, már hónapok óta várunk. A jelentésnek eredetileg augusztusban kellett volna megszületnie, hiszen a soros részlet szeptemberben volt esedékes, a legutóbbi határidő november eleje. A trojka e sorok írásakor is tárgyal Athénban. A központi kérdés a munkaerőpiac. A kormány felajánlotta, hogy 12-ről 11-re csökkenti a műszakok közötti pihenőidőt, de az IMF az ezer euró feletti nyugdíjaknak a tervezettnél nagyobb (10 helyett 15 százalékos) csökkentését és a minimálberek további leszorítását akarja elérni. Ezt már 2012 márciusában is kérte, arra hivatkozva, hogy a görög minimálberek 50 százalékkal haladják meg a portugál, 17 százalékkal a spanyol és 5-7-szeresen a román és bolgár minimálberekét.²⁹ A kormány – mint korábban jeleztük – már 2012 március elsejétől 22 százalékos csökkentést rendelt el, amivel a spanyol szint alá nyomta a minimálbér kötelező alsó határát. Jelenleg, az esedékes 31,5 milliárd eurós mentőcsomag-részlet lehívása előtt az IMF további csök-

²⁸ A 2012 augusztusában kibocsátott 2 milliárd eurónyi 13 hetes lejáratú kincstárjegy 4,28 százalékos kamaton kelt el, 2,12-szeres túljegyzés mellett. (A 10 éves lejáratú görög állampapírok másodlagos piaci felára 26-29 százalék.) *Reuters* (2012a), *Herald.ie* (2012) és Eurostat Statistics Online: Selected Principal European Economic Indicators.

²⁹ IMF (2012b). Az EU-ban a minimálbért megállapító országok közül Bulgáriában és Romániában a legalacsonyabb a küszöb, 2012 második felében 150-160 euró/hó. A régi EU-tagországok (EU15) közül csak Portugáliában alacsonyabb (566 euró/hó) a minimálbér, mint Görögországban (684 euró/hó), a görög szint a portugál 121 százalékaival egyenlő. A magyar adat 323 euró/hó. (Eurostat Statistics Online.) Az adatok ilyen összehasonlítása azonban csak az egységnyi munkaerőköltségre figyelő tőkeértékesülés szempontjából elfogadható, az emberek életszínvonaláról nem mond semmit. Például tudni kell, hogy Görögországban drágább az élet, mint az USA-ban vagy az Egyesült Királyságban, 43 százalékkal drágább, mint Magyarországon, és mindössze 10 százalékkal olcsóbb, mint mondjuk Németországban. (<http://www.aneki.com/expensive.html>) Ráadásul a görögök mindezért különösen sokat dolgoznak, a legtöbbet az EU-tagországok és az 5. legtöbbet az OECD-országok közül. (Eurostat Statistics Online és http://www.aneki.com/work_hours.html). A görög minimálberek már ennek tudatában sem olyan magasak, és további elemzés szükséges az alapvető kiadások (pl. lakhatás, alapélelmiszerek stb.) szempontjából. Például: Athén külterületén egy egyszobás lakás havi bérleti díja 300 euró, egy liter tej ára 1,22 euró. http://www.numbeo.com/cost-of-living/city_result.jsp?country=Greece&city=Athens

kentést kér. *A versenyképesség-javításnak ez a követelménye tehát az eurózónában a bérek lefelé nivellálása irányába hat.*

Eközben az eurózóna vezetőinek, mindenekelőtt Angela Merkelnek az álláspontja a görög jövővel kapcsolatban megváltozni látszik. Míg korábban akár Görögország eurózónából való távozását is elképzelhetőnek tartotta (a görögök mai napig legszigorúbb kritikusával, Wolfgang Schäuble német pénzügyminiszterrel együtt), most inkább az ebből eredő dominóhatás következményeire és euró-milliárdokkal mérhető árára gondol, amelyeket a görög kilépés esetén a bent maradó gyenge helyzetű országok további megroggyanása és kiségitésének kényszere idézne elő.³⁰

A trojka nyilvánvalóan időnyerésre játszik, és így valószínű, hogy a következő részletet még megadja Görögországnak, különösen, hogy rajta múlik mit és milyen mértékben fogad el „bízató, ígéretes” eredménynek. Ha így ki lehet húzni a globális válság végéig, akkor a helyzet, legalábbis egy időre, nyugvópontra juthat. A kilábalás azonban még nem látszik, mert ahhoz a termelés új technológiai bázison történő megújítása szükséges, mindenekelőtt a világgazdaság vezető erejében, az USA-ban. Csak-hogy az USA helyzete messze nem megnyugtató, költségvetési hiányának növekedése egyre nehezebben tartható fenn. Egyes elemzők szerint, ha az amerikai kormány nem fog hozzá a költségvetés drasztikus (a GDP 11 százalékával felérő) konszolidálásához, akkor az USA 2020-ig Görögország sorsára juthat.³¹ Ha viszont rászánja magát, akkor az új struktúra kiépítésének támogatása helyett a termelést visszafogó restriktív és/vagy a belgazdaság felé fordulás következik, annak a világpiacra gyakorolt kedvezőtlen hatásával együtt.

A világgazdasági kilátások tehát nem biztatóak. A görög gazdaságnak azonban ennek ellenére valahogy működnie, a költségvetés állapotának javulnia kellene. Miközben az elmúlt két évben radikális költségvetési megszorításokat hajtottak végre, szinte semmi előrelépés nem történt az adóelkerülés vagy a vállalkozási környezet javítása és a privatizáció terén, bár ezek még jó esetben is csak hosszabb idő után hatnak a növekedésre. Az életszínvonal-csökkenést a lakosság – Spanyolországhoz hasonlóan³² – nem akarja eltűrni.

A kiadásoktól eleve elmaradó bevételek, az azokat tovább csökkentő adósságszolgálat ellensúlyozásához a bérből és fizetésből, segélyből élőkől nem lehet elegendő pénzt elvonni. A szegénységgel vagy társadalmi kirekesztődéssel fenyegetettek aránya már 2010-ben, a megszorítások előtt is

³⁰ A görög kilépéssel a német büdzséből Görögországnak adott 62 milliárd euró veszne oda. Hammerstein et al. (2012).

³¹ Gross (2012).

³² A spanyolországi Vörös Kereszt hagyományosan minden év október 10-én utcai akciónap keretében adományokat gyűjt más országok szegényei számára. 2012-ben történt először, hogy az adományokat spanyol szegények számára gyűjtötték. BBC (2012).

jóval magasabb (27,7%) volt, mint az EU27 átlaga, és Görögországot Írországon kívül csak az új tagországok előzték meg ebben. Azóta a bérek, nyugdíjak, segélyek drasztikus csökkentésen estek át. Az öngyilkosságok (az „*austerity suicide*”-ok) száma az utóbbi években megugrott, a betegek nem tudják fizetni gyógyszereiket, 2012-ben egymillió nyugdíjas élt havi 400-500 euróból, a minimálbér nettó értéke a szegénységi küszöb alatt van, a fiatalok minimálbére és a munkanélküliségi segély még ennél is jóval kisebb.³³

Angela Merkel több mint 5 év után 2012. október 9-én Görögországba látogatott. A rövid sajtótájékoztatón Antonisz Szamarasz a reformok folytatása mellett tett hitet és azt mondta, Görögország nem kér kedvezményeket. Merkel a két ország barátságáról beszélt és arról, hogy bilaterális projekteket helyeztek kilátásba, és ő mindent el fog követni, hogy Görögország hozzájárjon az Európai Beruházási Bank alapjaihoz, amelyek a görög növekedést mozdíthatják elő.³⁴ A görög kiigazítási program elnyújtásáról tehát – amely a mostani görög kormány választási ígérete volt – nem esett szó, pedig az Unió Tanácsa ugyanaznap, néhány órával korábban Portugália számára egy év haladékot nyújtott a deficitcélok teljesítéséhez.³⁵

Eközben az athéni parlament körül a nagy rendőri készültség ellenére jelentős, atrocitásoktól sem mentes tüntetések folytak. A trojka döntése a következő 31,5 milliárd eurós részlet lehívásáról még mindig várat magára.

A görög válság tehát görög tovább...

* * * * *

³³ *The Week* (2012); *Keep Talking Greece* (2012); Paleckis (2012); Eurostat Statistics Online. A görög szegénységi küszöb (a mediánjövedelem 60%-a) 2010-ben évi 7178 (havi 598) euró volt. Görögországban egy évben 14-szer fizetnek bért. A minimálbér nettó értéke havi 489 euró. Éves szinten $489 \cdot 14 = 6846$ euró, vagyis a szegénységi küszöb 95 százaléka. A nyugdíjasok nagy része, a minimálbéres fiatalok és a munkanélküliek még ennél is kevesebbet kapnak. Az Eurostat szerint Magyarországon a szegénységi küszöb 2010-ben 2544 euró (2011-ben 2721 euró). A görög helyzet tehát olyan, mint-ha Magyarországon 2010-ben millióknak kellett volna havi 38-57 ezer forint keresetből élnie. A szegénységi küszöb alatt 2010-ben a magyar lakosság 12,3, a görög lakosság 20,1 százaléka élt. A görög bér- és nyugdíjcsökkentés dandárja ezután következett.

³⁴ *The Telegraph* (2012); *Hellas Frappe* (2012).

³⁵ EC (2012).

Felhasznált irodalom

- ANSAméd (2012): *Crisis: Greece, troika sees 'great progress' in talks on cuts*. 06 Aug, http://www.ansamed.info/ansamed/en/news/nations/greece/2012/08/06/Crisis-Greece-troika-sees-great-progress-talks-cuts_7300146.html
- Artavanis, N. – Morse, A. – Tsoutsoura, M. (2012): Tax Evasion Across Industries: Soft Credit Evidence From Greece. *Chicago Booth Research Paper*, No. 12–25, *Fama-Miller Working Paper*, June 25, 2012 http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2109500
- Artner Annamária (2012): Út a keresztre – Görögország kálváriája. *Külügyi Szemle*, XI. évf. 2. szám 2012 nyár pp 165-194
- Bank of Greece Statistics Online. Income Balance. <http://www.bankofgreece.gr/Pages/en/Statistics/externalsector/balance/income.aspx>
- BBC (2011): Greek government austerity measures. *BBC News*, 19 October <http://www.bbc.co.uk/news/business-13940431>
- BBC (2012): Red Cross to make Spain appeal as economic crisis bites. (Tom Burridge, BBC News, Madrid: Analysis) *BBC News*, 9 October 2012. <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-19881851>
- Birnbaum, M. (2012): Greece faces difficult odds with privatization. *The Washington Post*, August 4 http://www.washingtonpost.com/world/greece-faces-difficult-odds-with-privatization/2012/08/03/6614cb92-d816-11e1-b360-33e7ac84e003_story.html
- Bouras, S. (2012): Greek Economy to Shrink More Than Expected Next Year. *The Wall Street Journal*, October 1, <http://online.wsj.com/article/SB10000872396390443862604578028802369884088.html>
- Capital.gr (2012): Greece to revive public servants dismissal plan. *Capital.gr*, 10 August, <http://english.capital.gr/News.asp?id=1584045>
- COM (2012): *Recommendation for a Council recommendation on Greece's 2012 national reform programme SWD(2012) 307 final*. Brussels, 30.5.2012 http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2012/03_commission/el_2012-05-30_recommendation_for_cr_en.pdf
- Dabilis, A. (2012): The Number of Public Workers in Greece Declines, says Census. *Greek Reporter*, April 10, <http://greece.greekreporter.com/2012/04/10/the-number-of-public-workers-in-greece-declines-says-census/>

- EC (2012): Press release. 3189th Council meeting Economic and Financial Affairs Luxembourg, 9 October 2012 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ecofin/132771.pdf
- EurActiv (2012): *Brussels welcomes Greece's commitment to reforms*. Published: 03.08.2012 <http://m.euractiv.com/details.php?aid=514218>
- Eurostat Statistics Online. Statistics by Theme <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>
- Gross, W.H. (2012): *Damages. Investment Outlook*. October 2012 <http://www.pimco.com/EN/Insights/Pages/Damages.aspx>
- Hammerstein, K.von – Reiermann, C. – Schult, C. (2012): An Unexpected U-Turn. Why Merkel Wants To Keep Greece in Euro Zone. 09/10/2012 *Der Spiegel Online International*. <http://www.spiegel.de/international/europe/merkel-wants-to-keep-greece-in-the-euro-zone-a-854879.html>
- Hellas Frappe (2012): Merkel, Samaras Press Conference Transcript. October 9, 2012. <http://hellasfrappe.blogspot.hu/2012/10/merkel-samaras-press-conference.html>
- Herald.ie (2012): Greece to auction short-term debt. *Herald.ie* August 10 <http://www.herald.ie/breaking-news/world-news/greece-to-auction-shortterm-debt-3196417.html>
- HRMF (2012): *Hellenic National Reform Programme 2012-2015. Report on the progress towards 'Europe 2020' and the implementation of the Euro plus Pact commitments*. Hellenic Republic Ministry of Finance. Athens, April 2012 http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/20_scps/2012/01_programme/1_2012-04-12_nrp_en.pdf
- HSA (2011): *Annual national accounts: revised data for the period 2005-2010*. Press release. Hellenic Statistical Authority, Piraeus, 05-10-2011 http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/BUCKET/A0702/PressReleases/A0702_SEL15_DT_AN_00_2010_02_F_EN.pdf
- HSA (2012): Hellenic Statistical Authority: Statistical Database Online. http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-themes?p_param=A0101
- IMF (2012a): Greece: Request for Extended Arrangement Under the Extended Fund Facility—Staff Report; Staff Supplement; Press Release on the Executive Board Discussion; and Statement by the Executive Director for Greece, *IMF Country Report*, No. 12/57. March, International Monetary Fund <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2012/cr1257.pdf>

- IMF (2012b): IMF Board Approves €28 Billion Loan for Greece. *IMF Survey online*, March 15, 2012 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/survey/so/2012/CAR031512B.htm>
- Keen, M. – Smith, S. (2007): VAT Fraud and Evasion: What Do We Know, and What Can be Done? February 2007, *IMF Working Paper*, Fiscal Affairs Department WP/07/31 <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp0731.pdf>
- Keep Talking Greece (2012): Labour Minister: One Million Greeks Get Pensions 400-500 Euro. *Keep Talking Greece* March 16, <http://www.keeptalkinggreece.com/2012/03/16/labour-minister-one-million-greeks-get-pensions-400-500-euro/>
- KPMG.com <http://www.kpmg.com/global/en/whatwedo/tax/tax-tools-and-resources/pages/corporate-tax-rates-table.aspx>
- MoF (2011): *Hellenic Economic Policy Programme Newsletter*, 19 May 2011 http://www.minfin.gr/content-api/f/binaryChannel/minfin/datastore/89/e5/27/89e527a8e4c7891eed132419dfe976e9116f4009/application/pdf/HEPP_NEWSLETTER_issue8.pdf
- Paleckis, J.V. (2012): *Pensioner suicide shocks Greece*. 2012 04 05. <http://www.paleckis.lt/Default.aspx?Element=ViewArticle&TopicID=73&ArticleID=9981&Lang=EN>
- Reuters* (2012a): Greece may issue more T-bills to cover funding gap: Official. *Reuters* Aug 1, 2012, <http://www.reuters.com/article/2012/08/01/greece-idUSL6E8J136520120801>
- Reuters* (2012b): Greece sacks state company head for not cutting salaries. *Reuters* Aug 9 <http://news.yahoo.com/greece-sacks-state-company-head-not-cutting-salaries-152359647~-finance.html>
- Reuters* (2012c): Greece seen in recession until mid-2013 – OECD. *Reuters* May 22 <http://us.mobile.reuters.com/article/economicNews/idUSL5E8GL5GE20120522?feedType=RSS&feedName=economicNews>
- Smith, H. (2012): Merkel visits Greece as 50,000 people protest – as it happened. *The Guardian Business Blog*. 9 October 2012, 16:24 BST <http://www.guardian.co.uk/business/2012/oct/09/eurozone-crisis-angela-merkel-visits-greece#block-507420aec0e361310bc6ca7c>
- Spiegel (2012): Crisis Drives More Southern Europeans to Germany. *Spiegel Online International*. 08/09/2012 <http://www.spiegel.de/international/europe/euro-crisis-drives-southern-europeans-to-germany-for-jobs-a-849225.html>
- TaxExperts. Greek Tax Guide. http://www.taxexperts.eu/en/GUIDE/TaxExperts_Guide

The Telegraph (2012): Debt crisis: Greek protests as Angela Merkel visits Athens – live. October 9, 2012 http://www.telegraph.co.uk/finance/debt-crisis-live/9595329/Debt-crisis-Greek-protests-as-Angela-Merkel-visits-Athens-live.html#disqus_thread

The Washington Post (2012): Greece to stay in recession for 6th year, 2013 draft budget shows. By Associated Press, October 1 http://www.washingtonpost.com/business/greek-govt-to-submit-draft-2013-budget-to-parliament-as-troika-talks-resume/2012/10/01/Of6f43f6-0b9e-11e2-97a7-45c05ef136b2_story.html

The Week (2012): Tragedy of Greek pensioner puts focus on rising austerity suicides. *The Week* 5 Apr <http://www.theweek.co.uk/world-news/euro-debt-crisis/46190/tragedy-greek-pensioner-puts-focus-rising-austerity-suicides>

WorldWide-Tax.com. http://www.worldwide-tax.com/greece/gre_econonews.asp